

Penn State Literacy Instruction Curriculum

Janice Light och David McNaughton

Detta dokument är en sammanfattande översättning av Penn States läs- och skrivinlärningsprogram för elever med kommunikationssvårigheter på grund av autismspektrumtillstånd, cerebral pares, Downs syndrom, utvecklingsstörning, dyspraxi eller flerfunktionsnedsättning.

Översättningen är gjord av Gunilla Thunberg, leg logoped och fil. dr i allmän språkvetenskap och verksam vid DART kommunikations- och dataresurscenter vid Drottning Silvias Barn- och ungdomssjukhus.

Översättningen utgår från texten så som den presenteras på Penn States hemsida,

<http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/1>

Hemsidan har syftet att informera om de olika förmågor som tränas i programmet, hur detta kan göras och visa videoexempel på hur detta kan ske. Översättningen ska kunna läsas fristående men skall också fungera som ett stöd för att förstå innehållet i den engelska texten och programmet. Helst bör den därför läsas och användas tillsammans med den utförligare texten på hemsidan där det också finns möjlighet att se på videoillustrationer. På hemsidan kan man också gå till fliken Student Success Stories för att få ta del av ett antal lyckliga fallbeskrivningar. Under denna flik återfinns också fler videoexempel

<http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/2> .

Ljudsyntes <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/4>

- Läraren ljudar ett ord långsamt (1-2 sekunder/bokstavsljud) – Eleven får hitta rätt ord genom att välja/peka på bild/symbolkort (och/eller säga eller teckna ordet). Börja med ljud som går att hålla ut. Då du jobbar med ljud som inte går att hålla ut så gör du en paus på ca 1 sekund efter ljudet (t ex b i bil).

Ljudsegmentering <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/5>

- Läraren ljudar första ljudet i ordet och eleven lyssnar och tittar sedan på några bild/symbolkort t ex 4 st. Benämner dessa och känner/lyssnar till vad de börjar på. Identifierar sedan vilket ord/symbolkort som börjar på det aktuella ordet.

Fonem-grafem-koppling (ljud-bokstavs-koppling)

<http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/6>

- Eleven får lyssna till ljud som läraren ljudar och får hitta rätt bokstav:
 - o I en grupp av bokstavskort
 - o På tangentbordet (eventuellt anpassat med klisteretiketter med små bokstäver)
 - o På bokstavstavla (förstoring av elevens fickkarta)

Enligt Penn State bör man alltid starta med de bokstäver som barnet kommer att ha mest nytta av – som är vanligast. De anser också att det är relevant att även lära in bokstavsnamn, men att detta görs efter ljud.

Avkodning <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/7>

- Läraren visar ett skrivet ord med tre bokstäver, barnet tittar på bokstäverna och uppmuntras att tänka på ljudet för varje bokstav och att sätta ihop dem (syntetisera dem) och hör vad det blir och sedan säga det högt och/eller plocka matchande bild/symbol (t ex av 4 st alternativ).

När det gäller bildalternativen kan dessa med fördel ligga nära målordet ljudmässigt så att ett alternativ 1 är fel begynnelsebokstav, 2-fel mittenbokstav, 3-fel slutbokstav.

Gemensam läsning <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/8>

- Läraren och eleven läser tillsammans en bok. Läraren läser varje mening men stannar vid enkla regelbundna ord där eleven det blir elevens tur att läsa (enligt avkodningsmetoden som banats in genom programmet). När eleven avkodat säger han/hon ordet eller tecknar eller visar på bild/symbol. 80 % rätt räcker enligt Penn State.

Penn State rekommenderar att använda olika sorters böcker och inom olika genrer: vardagsbaserade berättelseböcker, sagoböcker, fakta/läroböcker. Försök att hitta böcker där det finns enkla ord, gärna med tre bokstäver, som kan bli elevens läsord. Dessa är det bra om man gulmarkerar. Tänk också att man kan anpassa texten – ändra den till elevens språkliga och/eller läsnivå och även till andra behov (t ex storlek). Idag kan vi också använda iPaden för detta och göra böckerna tillgängliga också på detta sätt.

Penn State rekommenderar också att tillverka personliga böcker med utgångspunkt från elevens specialintressen och erfarenheter. Använd gärna personliga foton på barnet och personer som han/hon gillar, teckningar och klipp ur tidningar eller från Internet.

Helordsigenkänning <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/9>

- Läraren presenterar ett nytt helord genom att säga det och visa det (ordkort) och att använda det i mening. Härefter kan eleven få höra och se ordet igen och
 - o få hitta ordet i en grupp av olika alternativ (ordkort/tavla, t ex 4)
 - o få matcha ordet till rätt bild i en grupp med olika alternativ (bild/symbol, t ex 4)
 - o säga/läsa ordet med tal, tecken eller genom sin kommunikationsbok/tavla eller talande hjälpmedel (kommunikationsapp)

Penn State jobbar främst med vanliga icke regelbundna helord och som är svåra/omöjliga att avkoda, så att denna träning skall bli så funktionell som möjligt. De avråder också från att lägga alltför mycket fokus på helordsträningen utan menar att barn med talsvårigheter behöver ett stort fokus på och stöd för det analytiska arbetet/avkodningen om de skall kunna bli självständiga läsare.

Läsning av meningar och berättelser

<http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/10>

- Läraren visar en enkel mening för eleven som sedan
 - o Tittar på varje ord i mening och läser dem genom avkodning eller igenkänning genom tal, att teckna eller genom att välja rätt bild bland ett antal alternativ (tex tavla med fyra liknande alternativ)
 - o Som ovan men svarar istället på innebörden genom frågorna: vem handlade det om? Vad hände?

Läsförståelse <http://aacliteracy.psu.edu/index.php/page/show/id/11>

Inbegriper användning och inläring av ett antal strategier (nedan). Enligt Penn State så förklarar och visar läraren först en strategi varefter han/hon ger stöd för eleven att använda denna. Stödet avvecklas sedan successivt.

Strategier:

- Kontroll av förståelse och summering

Eleven lär sig att stanna upp regelbundet för att fundera över om de förstått det lästa och summera exempelvis genom stödfrågorna de använt tidigare; vem & vad hände?

- Tankekarta

Identifiera de bärande elementen innehållsmässigt och illustrera detta grafiskt.

- Svara på frågor

Eleven läser och svarar sedan på frågor (t ex flervalsfrågor) som läraren formulerar och som eleven får omedelbar respons på.

- Inläring genom samarbete

Eleverna arbetar i grupp med någon av strategierna ovan och/eller diskuterar med utgångspunkt från texten.

Gunilla Thunberg

2013-11-29